

РЕЦЕНЗИЯ

От: Екатерина Илиева Матеева, д.ю.н.,
Професор по Гражданско и семейно право
Професионално направление 3.6 Право
Научна специалност Гражданско и семейно право
СУ „Св. Климент Охридски”,
Юридически факултет, Катедра Гражданскоправни науки

По: Обявен от СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ
ОХРИДСКИ” конкурс за заемане на академичната длъжност
професор, област на висше образование 3. Социални, стопански
и правни науки, професионално направление 3.6 Право, научна
специалност Гражданско и семейно право
(ДВ, бр. 64 от 3.08.2018 г.)

С единствен кандидат: **Доц. Павел Атанасов Сарафов,**
доктор по право
Хабилитационен труд: **„СЪСЕДСКОТО ПРАВО КАТО
ИНСТИТУТ НА ВЕЩНОТО
ПРАВО В БЪЛГАРИЯ”,
София:Сиела, 2018 г., 222 с.**

Основание за представяне на рецензията:

Заповед № РД 38-589 от 21.09.2018 г. на Ректора на СУ „Св. Кл. Охридски” и решение от 20.11.2018 г. на първото заседание на научното жури за възлагане изготвянето на рецензии и становища по този конкурс

1. Информация за кандидата с представяне на академичното му развитие и професионалната му дейност

Единственият кандидат в настоящия конкурс доц. д-р Павел Атанасов Сарафов е завършил висше образование по специалността Право в Юридически факултет на СУ „Св. Кл. Охридски” през 1987 г. В периода 1988-1992 г. въз основа на проведен конкурс е заемал академичната длъжност асистент по гражданско и семейно право във **Висшия институт на МВР-София**. През 1992 г. преминава на работа в СУ „Св. Кл. Охридски”, като заема последователно академичните длъжности редовен

асистент /1992-1997/, старши асистент /1997-2000/ и главен асистент /2000 – 2013/. От 10. Април 2013 г. заема длъжността доцент по гражданско и семейно право в **катедра Гражданскоправни науки на ЮФ на СУ „Св. Кл. Охридски”**.

Кандидатът е придобил през 2001 г. образователната и научна степен „доктор” по научната специалност 05.05.08 Гражданско и семейно право с тема на дисертационния труд „Правото на собственост и неговите ограничения” /Диплома № 27096 от 26.03.2001 г. на ВАК при Министерския съвет на РБ, Научна комисия 12, протокол 1 от 15.01.2001 г./.

Доц. П. Сарафов има много богат преподавателски опит в различни частноправни дисциплини. Само от трудовата си дейност в СУ „Св. Кл. Охридски” той има стаж по специалността повече 26 години, видно от Уверение № 321 от 26.10.2018 г., изд. от Сектор „Администриране на персонала” на „Св. Кл. Охридски”. Този стаж е натрупан от водене на семинари –упражнения по повечето частноправни учебни дисциплини: Гражданско право-обща част, Вещно право, Облигационно право, Семейно и наследствено право, Търговско право. Наред с това, в периода 2010-2012 г. кандидатът е изнасял лекционен курс по дисциплината Основи на частното право пред студенти, редовна форма на обучение в специалност Международни отношения в ЮФ на СУ. От учебната 2012-2013 г. до настоящия момент доц. Сарафов е натоварен с изнасяне на лекционния курс по дисциплината Вещно право пред студентите от редовна и задочна форма на обучение по специалността Право в ЮФ на СУ.

От 2002 г. доц. Сарафов е изнасял лекциите по дисциплината Търговско право пред студентите по специалността Право в редовна и задочна форма на обучение в ЮФ на **Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий”**, а след това по Търговско право-част 2. От зимния семестър на учебната 2013-2014 г. до сега кандидатът чете

лекционния курс по Вещно право пред студентите по специалност Право в ЮФ на ВТУ, редовна и задочна форма на обучение.

Кандидатът има специализация в материята на „Правата на човека” в Атинския университет.

2. Обща характеристика на представения в конкурса хабилитационен труд

В настоящия конкурс доц. Сарафов е представил като хабилитационен труд монографията **„СЪСЕДСКОТО ПРАВО КАТО ИНСТИТУТ НА ВЕЩНОТО ПРАВО В БЪЛГАРИЯ”,** София:Сиела, 2018 г., 222 с.

Изложението е структурирано във въведение, девет глави и заключение. Приложен е списък на използваните съкращения и библиография, включваща общо 78 библиографски единици, от които 68 на кирилица /български и руски/, а останалите 9 на немски и английски език. Всяка от главите е подразделена на точки, а някои от тях – и на подточки, всички с предметни заглавия. Трудът съдържа над 150 бележки под линия, повечето от които съдържащи уместни уточнения, коментарни бележки и позовавания на библиографски източници и/или на съдебни актове.

Във *въведението* авторът обосновава актуалността на избраната тема и нейната голяма практическа значимост в гражданския оборот. Своята научна задача авторът вижда в това да разкрие значението на регулирането на съседските отношения за поддържане на правния ред и за разрешаването на определена категория правни спорове, като за целта разгледа положението на съседското право като институт на обективното вещно право, очертае предмета на регулиране на този институт, характеристиката на отношенията, до които то се отнася и обхваща на нормите, които формират неговия състав /стр. 16 от труда/. Предмет на

вниманието на автора са и междуотрасловите връзки между съседското право и някои релевантни за междусъседските отношения норми на административното право, специално в материята на устройството на територията и строителните правила и норми.

В *глава първа* от труда се проследява уредбата на междусъседските отношения в римското право. Авторът е извел по сполучлив начин четири основни принципа, на които е подчинена регламентацията на тази материя в римското право и е разгледал по-важните разрешения които са давали римските юристи във връзка с уреждането на отношенията между съседни.

Втората глава от труда съдържа сравнителноправен преглед на уредбата на междусъседските отношения. Авторът е избрал да се спре само на регламентацията на института в съвременното германско и австрийско право, без да излага съображения, поради които е оставил без внимание уредбата на междусъседските отношения в романските правни системи, и по-специално италианското и френското право, под чието пряко, респ. непряко влияние е създадена уредбата на междусъседските отношения в отм. ЗИСС.

В *глава трета* се проследява историческото развитие на института на съседското право у нас. С оглед източниците на обективното право са обособени два периода на развитие на института: първия при действието на отм. Закон за имуществата, собствеността и сервитутите /ЗИСС, 1904-1951/ и втория – от влизане в сила на Закона за собствеността /ЗС/ от 1951 г. до сега. Направен е опит за извеждане на характерните черти на уредбата на съседските отношения по отм. ЗИСС и е направена съпоставка с начина, по който тези отношения са уреждани през втората половина на миналия век и през последните почти три десетилетия в процеса на прехода и промяната в обществено-икономическите условия у нас.

В *глава четвърта*, озаглавена “Същност на института на съседското право“, авторът дефинира този институт като система от правни норми,

които включват различни ограничения и установени граници в упражняването на правото на собственост и другите вещни права върху недвижими имоти, изградени най-често на реципрочна основа, чийто обединяващ смисъл е да осигури нормалното и спокойно използване на тези имоти /с. 58 от труда/. Подчертава се, че предмет на регулиране на нормите на съседското право са единни по вид обществени отношения, които са обединени от сходни цели, сходни принципи на съществуване и сходен механизъм на практическо осъществяване. Предназначението на института на съседското право авторът вижда в регулиране на възникващите между различните собственици противоречия, както и в уреждане на способите за тяхното юридическо разрешаване и уталожване /с. 59 от труда/.

В *глава пета* на труда е проведено отграничение между съседските правоотношения като предмет на регулиране на нормите на съседското право и правоотношенията, свързани с поземлените сервитути. Авторът е очертал пет външни прилики и четири съществени различия между сравняваните институти /с. 60-78 от труда/, с оглед на което е заключил основателно, че съседското право е самостоятелен институт на обективното вещно право, който не следва да се смесва с института на поземлените сервитути /с. 213/

Самостоятелна *глава шеста* от труда е посветена на нормените адресати на съседското право. Последователно е разгледано персоналното действие на нормите на съседското право по отношение на лица с различни, релевантни за вещното право правни качества, а именно титуляри на правото на собственост върху съседни имоти, титуляри на ограничени вещни права, владелци и квазивладелци, ползватели на облигационно основание. Очертан е и кръгът от случаи, при които лица с релевантни за вещното право правни качества стоят извън регулативното действие на нормите на съседското право /с. 90-95/.

В *глава седма* е изследван предметът на регулиране на нормите на съседското право, а именно съседските отношения. Авторът стига до извода, че субектите на съседските отношения съвпадат с адресатите на съседското право като правен институт /с. 103 от труда/, но следва да бъдат отграничени от участниците в тези отношения, които са лица, нямащи самостоятелни права върху имота и неосъществяващи действия по упражняване на такива права /членове на домакинството на собственик, ползвател или наемател/. Авторът се е спрел подробно на правната характеристика на съседските правоотношения, изяснявайки в няколко последователни точки отделните техни правни признаци, след което е предложил класификации на съседските правоотношения по видове съобразно три класификационни критерия и накрая е разгледал фактическите състави на възникване и прекратяване на съседските правоотношения.

Глава осма, озаглавена „Обхват и уредба на съседското право”, разглежда основните групи хипотези, които са уредени от нормите на съседското право и анализира дадените за тях разрешения в българското право. Сред тях са емисионните въздействия между имотите; предписаните от закона отстояния при засаждане на растения или изграждане на постройка/сграда в съседен имот; условията за получаване на инцидентен достъп до чужд имот /напр., за извършване на определени работи и др./; извършването на действия на границата между съседни имоти /напр., поставяне на гранични знаци и др. под./. В отделна точка в рамките на глава девета е разгледано правното понятие за граници на поземлените имоти и режима на границите между съседни поземлени имоти.

Последната *глава девета* от труда е посветено на съседското право при етажната собственост. Изхождайки от особеностите на етажната собственост като правна фигура, авторът е обосновал нуждата от специални правила на съседското право в отношенията между етажни

собственици /с. 193 и сл. от труда/ и сполучливо е открил същественото в нормативното съдържание на тези специални норми /с. 197 и сл. от труда/.

Трудът завършва със *заключение*, в което са обобщени научните изводи на автора относно съседското право като обособен институт на българското вещно право, който следва да бъде отграничен от института на поземлените сервитути, насочен е към широк кръг от нормени адресати с различни правни качества и предметът му на регулиране се формира от обособена група вещни правоотношения с относителен характер, възникващи при осъществяването на един триелементен фактически състав, включващ наличието на поне два самостоятелни недвижими имота, разположени така, че използването на единия оказва въздействие върху другия, при положение, че същите принадлежат на различни собственици или се използват от различни лица /с. 214-216 от труда/.

3. Оценка на получените научно-приложни резултати и приноси и критични бележки

Рецензираната монография на доц. д-р Павел Сарафов представлява оригинално научно изследване върху правната уредба на съседските правоотношения, погледнати не от традиционния за българската цивилистика, и въобще за романските правни традиции, зрителен ъгъл – като законови частноправни и публичноправни ограничения на правото на собственост, които се налагат поради съседството между два или повече имота на различни субекти, а схванати като самостоятелен вещноправен институт, наречен под немско влияние „съседско право”. Не може да има съмнение, че правната проблематика, която е фокусирала вниманието на автора, е неостаряваща по значение и е винаги актуална в доктрината и практиката, поради значителния дял на междусъседските спорове в общия обем на гражданските дела. Независимо от факта, че и други съвременни български автори са били изкушени от темата за междусъседските

отношения като предмет на отделен институт на вещното право /вж., по-специално, Ставру, С., Междусъседски отношения. Вещноправни аспекти. Фенея, С., 2008 г./, трудът на доц. Сарафов може да претендира да е първото монографично изследване у нас, което утвърждава по един систематичен начин цялостна и логически стройна догматична представа за правната уредба на междусъседските отношения като отделен институт на обективното вещно право. Избраната от автора структура на труда, макар и нетипично фрагментирана в цели 9 глави, обслужва целта на автора да разгледа цялостно и систематично изследвания правен институт в исторически и сравнителноправен аспект, да открие различията му от поземлените сервитути, да посочи критерий за очертаване на кръга от нормите му адресати, да анализира специфичните правни признаци, основания за възникване и прекратяване на съседските правоотношения и да разгледа по-конкретно уредбата им съобразно множество разнообразни хипотези, вкл. в условията на етажна собственост. Трудът е опрян върху богат научен апарат и съдебна практика, отчитащи не само становищата в по-старата юриспруденция, но и достиженията на съвременната цивилистична мисъл у нас и в чужбина. Авторите тези са задълбочено аргументирани, научната дискусия, доколкото такава се налага в хода на изложението, се води коректно и в конструктивен дух. Личи стремеж за пълно и систематично обхващане на разнообразните хипотези, при които се налага регулиране на междусъседски отношения не само с норми на частното, но и с норми на публичното право /специалното административно право/.

Сред **по-съществените научни приноси на труда** е систематичното излагане на аргументи за обособеността на съседското право като самостоятелен вещноправен институт, и по-специално възгледът, че съседското право регулира единни по вид обществени отношения, които са обединени от общи цели, подчинени са на единни принципи и имат сходен

механизъм на практическо осъществяване. Изтъкването на този аргумент има важно значение, тъй като в обхвата на съседското право попадат значителен брой разнообразни хипотези, регулирани не само от норми на частното, но и на публичното право, които авторът подробно е анализирал с вещина, задълбочено и аргументирано в глави осма и девета от труда. Научното достойнство на труда е именно в това, че разкрива тези правни елементи, които дават „спойката” между множеството различни хипотези, обхванати от нормите на междусъседското право. На следващо място, особено полезна за доктрината и практиката е тази част от изследването, в която авторът се спира на съпоставката и разграничението между ограниченията на собствеността, произтичащи от учредяването на поземлен сервитут, от една страна, и тези, налагани от нормите на междусъседското право – от друга. Научна новост са и изводите от аналитичната съпоставка между уредбата на междусъседските отношения по отм. ЗИСС и по съвременното ни законодателство, които могат да дадат идеи за подобряване на действащата уредба в правно-техническо отношение. Нов елемент при осветляване на уредбата на междусъседските отношения е проведеното в труда разграничение между субекти и участници в междусъседските отношения. Интерес предизвиква също извеждането на някои характерни за всички съседски правоотношения правни признаци, както и групирането на тази категория правоотношения по видове съобразно различни класификационни критерии. Най-сетне, макар че отношенията между етажни собственици и обитатели на имоти на самостоятелно правно основание в сгради под режим на етажна собственост са били нееднократно обект на теоретични изследвания в нашата вещноправна теория, вкл. и в монографични трудове, посветени на етажната собственост, приносът на доц. Сарафов е в това, че извежда и обосновава съществуването на така нареченото от него „колективно начало” като особен принцип при уреждане на съседски отношения по

повод упражняване на правата върху общите части на сгради под режим на етажна собственост. Трудът съдържа и редица други приноси за теорията и практиката, които са коректно посочени от автора в приложената към конкурсната документация писмена справка за научните приноси.

С оглед следващи издания на монографията може да се препоръча на автора да помисли върху едно възможно оптимизиране на структурата на труда, за да се преодолее изкуствената до голяма степен раздробеност на изложението в първите пет глави (които по същество са пет последователни параграфа в рамките на една глава) и от тук - да се отстрани явния дисбаланс в обема на всяка от тях в сравнение с обема на глави от шеста до девета включително. Подобен подход би направил структурата на труда по-стройна и прегледна. Могат да бъдат направени и някои бележки от систематично естество, засягащи известни правно-логически повторения при разглеждане на нормените адресати на института на съседското право /глава шеста/ и точка първа от глава седма, посветена на субектите на съседските отношения. Вероятно би било възможно да се постигне една по-добра вътрешна систематизация на анализа в тази му част, още повече, че самият автор приема, че *„субектите на съседските отношения съвпадат с адресатите на съседското право като правен институт“* /стр. 103 от труда/, а това вече би трябвало да го освободи от нуждата да разглежда този въпрос на две различни места в книгата, макар и от различни аспекти. От допълнителна обосновка с оглед на смисъла и практическата му полезност се нуждае и въведеното от автора понятие за „непълни“ адресати на съседското право /стр. 90 от труда/, както и съотношението между понятията „непълни адресати на съседското право“ /стр. 90 от труда/ и „участници в съседските отношения“ /стр. 103 от труда/. Известно смущение, поне у мен, предизвиква заглавието на глава четвърта „Същност на института на съседското право“. *Prima facie* възниква въпросът, с какво правната

същност на института на съседското право е по-различна от правната същност на който и да бил друг правен институт в правната ни система, та се налага тя да бъде обсъждана в рамките на самостоятелна глава. Не става ли дума все за една систематична съвкупност от правни норми, които регулират отделен вид отношения, обособен по определени правно-значими признаци в рамките на целия род отношения, обхванати от даден правен отрасъл или дял на обективното право?! Нали това е същността на всеки правен институт от нашата правна система, вкл. на съседското право. От прочита на изложението в тази глава четвърта от рецензирания труд се разбира, че в действителност авторът е имал предвид не особености в правната същност на института на съседското право (каквито трудно биха могли да се открият, защото той е правен институт като всеки друг), а е визирал *единствено спецификата в кръга от отношения, които формират предмета на правно регулиране на правните норми, обединени в рамките на института на съседското право.* В такъв случай коректното заглавие на глава четвърта би трябвало да е не „Същност на института на съседското право”, а „Особености в предмета на регулиране на нормите на съседското право”, но това пък веднага би предизвикало повторения по същество, и даже припокриване с изложението в глава седма от труда, която цялата е посветена на характеристиката на обществените отношения, които са предмет на регулиране от нормите на съседското право. В този смисъл ми се струва, че би могло да се помисли допълнително върху подобряване на вътрешната система и структура на изложението в посочените му части. Сред бележките с второстепенен характер бих казала, че с цел избягване на едностранчивост в сравнителноправната част от изследването може да се препоръча да бъде обсъдена и уредбата на междусъседските отношения в романските правни системи, и по-специално италианското и френското право, под чието пряко е създадена вещноправната ни уредба. Най-сетне, и в теоретично, и в практическо

отношение трудът ще повиши своята полезност, ако авторът посочи практическото значение на предлаганите от него класификации на съседските правоотношение по видове съобразно различни критерии /стр. 140 и сл. от труда/. Тук той би могъл да развие съображения във връзка с правната квалификация на правата, претендирани от ищеца, на насрещните права и възраженията на ответника по смисъла на чл. 146, ал. 1, т. 2 ГПК в хипотезата на гражданскоправен спор, регулиран от норми на съседското право.

Държа специално да отбележа, че направените (а и изрично непосочените) колегиални препоръки по никакъв начин не омаловажават сериозните научни достойнства и приносния характер на труда на доц. Сарафов и не са от естество да се отразят на високата оценка, която трудът и неговият автор заслужават и получават с настоящата рецензия. Тези бележки целят единствено да дадат на автора поводи за размисъл при по-нататъшната му работа върху темата и с оглед следващи издания на труда му.

4. Оценка на другите научни публикации на кандидата

В настоящия конкурс кандидатът участва и с три статии, публикувани съответно в едно специализирано научно списание и в два сборника с научни изследвания. Тези трудове са публикувани след заемане на академичната длъжност „доцент” от автора и не са били представяни под никаква форма в предходна процедура за заемане на академична длъжност. Всички те са на високо теоретично равнище, с богат научен апарат, обхващащ наши и чуждестранни източници и съдебна практика.

Статията *„ОТНОСНО ФАКТОРИТЕ ЗА УСТАНОВЯВАНЕ НА ВЪЗГЛЕДА ЗА ПРАВОТО НА СОБСТВЕНОСТ В МОДЕРНОТО ЧАСТНО ПРАВО”*. – в: Сб. THEO NOSTER. Сборник в памет на гл. ас. Теодор Пиперков. Ун. изд. „Св. Кл. Охридски”, София, 2014 г., с. 175 и сл.

проследява по един оригинален начин процесите на формиране и развитие на съвременното понятие за правото на собственост, тръгвайки от римското частно право, минавайки през епохата на феодализма с присъщото за нея виждане за „разслояването” на собствеността на *dominium directum* /т.н. „върховна” собственост/ и *dominium utile* /т.н. „подчинена” собственост с утилитарен характер/, за да стигне до новото време, в което откроява водещото значение на идеологическите фактори за отричане на феодалния концептуален модел на собствеността и за възраждане на римскоправното разбиране за правото на собственост в един осъвременен вариант.

В статията „*ИДЕОЛОГИЧЕСКИЯТ ПОДХОД ПРИ ОСМИСЛЯНЕТО НА ПРАВОТО НА СОБСТВЕНОСТ И НЕГОВИТЕ ПОЗНАВАТЕЛНО-ПОНЯТИЙНИ ПОСЛЕДИЦИ ЗА ГРАЖДАНСКОТО ПРАВО*”. – В Сб. „Научни изследвания в памет на Теодор Пиперков”. УИ „Св. Св. Кирил и Методий”, Велико Търново, 2016 г., с. 161 и сл. доц. Сарафов дава за пореден път израз на трайните си научни интереси към понятието право на собственост и догматиката, сътворена в процеса на многовековните опити за неговото пълноценно осмисляне. Проследявайки причините за различните идеологически влияния при формиране на гражданскоправното разбиране за понятието право на собственост, авторът формулира и обосновава с убедителни аргументи приносния извод, че чрез идеология не може да се обяснява правото на собственост и същността му като правно явление.

Статията „*СЪОТНОШЕНИЕ МЕЖДУ СПОСОБИТЕ ЗА ЗАЩИТА НА ВЕЩНИТЕ ПРАВА*”. – Сп. Търговско право 2017 г., кн. 2, с. 17 и сл. представлява едно оригинално и много полезно за доктрината и практиката изследване на диалектиката и функционалното съотношение между различните способности за защита на вещните права според българското законодателство. Авторът специално се е спрял и на въпроси, които

поставя съобразяването с ТР № 8/2013 г. на ОСГК на ВКС в съдебната практика относно конкуренцията между установителния петиторен иск и осъдителния иск за собственост. Направени са полезни изводи, които отчитат различния характер на търсената правна защита при отделните способности за защита на вещните права.

5. Обща преценка на нормативните изисквания за заемане на академичната длъжност „професор”

Доц. Сарафов е представил за участие в конкурса необходимите документи по чл. 117 от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на научни длъжности в СУ „Св. Климент Охридски”, които удостоверяват наличието на условията за заемане на академичната длъжност професор по чл. 114 от същия Правилник, а именно: притежава образователната и научна степен доктор; заемал е академичната длъжност доцент в ЮФ на СУ „Св. Климент Охридски” не по-малко от две академични години; представил е публикуван монографичен труд, който не повтаря представените за придобиване на научната и образователна степен доктор и на академичната длъжност доцент; представил е други научноизследователски трудове и публикации (д) не е навършил 65-годишна възраст; (е) трудовият му договор не е удължен по реда на § 11 от ПЗР на Закона за висшето образование. Видно от представените документи, по отношение на доц. Сарафов са налице всички условия за заемане на академичната длъжност професор, предвидени в Закона за развитието на академичния състав в Република България, в правилника за неговото приложение и в Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на научни длъжности в СУ „Св. Климент Охридски”.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въз основа на изложените по-горе съображения намирам с увереност, че кандидатурата на **доц. д-р Павел Атанасов Сарафов** отговаря на всички необходими материалноправни изисквания по чл. 29, ал. 1 ЗРАСРБ и на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на научни длъжности в СУ „Св. Климент Охридски” за заемане на академичната длъжност „професор” в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6 Право, научна специалност Гражданско и семейно право, в ЮФ на СУ „Св. Кл. Охридски”. С оглед на това **предлагам на почитаемото научно жури да гласува положително и да предложи на Факултетния съвет на ЮФ на СУ „Св. Кл. Охридски” доц. д-р Павел Атанасов Сарафов да бъде избран на академичната длъжност „професор” в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6 Право, научна специалност Гражданско и семейно право.**

13.12.2018 г.

.....

Проф. д-он Екатерина Матеева